

Роль міліції в реалізації заходів загальносоціальної профілактики правопорушень

На основі аналізу обґрунтованих в юридичній літературі наукових підходів та чинного законодавства аналізується роль міліції в реалізації заходів загальносоціальної профілактики, визначаються недоліки, які існують у цій сфері, а також обґрунтовуються шляхи їх подолання.

Ключові слова: детермінанти злочинності, загальносоціальна профілактика правопорушень.

На основе анализа обоснованных в юридической литературе научных подходов и действующего законодательства анализируется роль милиции в реализации мероприятий общесоциальной профилактики, определяются недостатки, которые существуют в этой сфере, а также обосновываются пути их преодоления.

Ключевые слова: детерминанты преступности, общесоциальная профилактика правонарушений.

The analysis grounded in the legal literature of scientific approaches and applicable law The role of police in implementing measures general social prevention, determined deficiencies that exist in this area, and justified the ways to overcome them.

Keywords: determinants of crime, general crime prevention, crime.

Виклад основного матеріалу. Злочинність — це явище соціальне. Саме тому, її профілактика неможлива без розв'язання суспільством основних соціально-економічних та культурно-виховних завдань його подальшого розвитку. Вирішення всіх цих питань лежить у площині загальносоціальної профілактики, що спрямована на подолання економічної кризи, зниження безробіття, загальне зростання добробуту і благополуччя громадян, їх культурного рівня й свідомості. І хоча заходи загальносоціальної профілактики безпосередньо не впливають на рівень злочинності, однак їх попереджувальний потенціал є очевидним і полягає, на думку В.В. Голіни, в протидії негативним явищам і процесам, які сприяють відтворенню злочинності [1, с. 32].

Аналіз наукової літератури, а також власні спостереження дозволили нам виділити наступні характерні риси заходів загальносоціальної профілактики: 1) універсальний характер — такі заходи здійснюються в господарському та культурному будівництві, організації праці, відпочинку, побуті, тобто охоплюють в своїх рамках практично всі сфери життя суспільства; їх кінцевою метою є загальне зростання добробуту та благополуччя громадян, а не вирішення якоїсь окремо взятої проблеми; 2) масштабність (глобальність) — такі заходи охоплюють найбільш значні сфери соціальної діяльності й спрямовані на вирішення найбільш вагомих економічних та соціальних завдань; 3) довготривалий характер, спрямованість на перспективу — реалізація таких заходів пов'язана з найбільш значимими і довготривалими видами соціальної діяльності, а тому досягти будь-яких позитивних результатів за короткий час, як правило, неможливо; 4) багатопільове призначення — будучи безпосередньо спрямованими на покращення життя громадян, підвищення їх матеріального добробуту, культурного рівня й свідомості, вони одночасно сприяють послабленню й усуненню деструктивних явищ і процесів, що продукують злочинність; 5) вони є підґрунтям для проведення заходів спеціально-кримінологічного та індивідуального попередження, створюючи для них необхідні економічні, політичні, правові, організаційні

та інші передумови.

Метою діяльності міліції на загальносоціальному рівні є подальший розвиток й удосконалення суспільних відносин та інститутів, зміцнення правопорядку, виявлення, усунення та нейтралізація соціальних протиріч взагалі, й деліктогенних факторів, що детермінують злочинність, зокрема.

Наступне питання, на яке необхідно звернути увагу в рамках аналізу загальносоціальної профілактики — це система суб'єктів, які її здійснюють. На думку більшості науковців, основною рисою таких суб'єктів є те, що функція попередження правопорушень не є для них профілюючою. В даному випадку, профілактичний ефект досягається внаслідок проведення соціально-економічної політики в цілому [2, с. 118; 3, с. 133; 4, с. 23; 5, с. 136]. Ми не можемо погодитись із наведеним підходом і вважаємо його таким, що суттєво обмежує значення загальносоціальних заходів у вирішенні завдань протидії злочинності. Загальносоціальна профілактика — це не ізольований вид діяльності, а тому її не варто замикати в рамки функцій виключно неспеціалізованих суб'єктів. Заходи, які нею охоплюються, мають комплексний характер і торкаються практично всіх сторін життя нашого суспільства. Саме тому, до їх реалізації, в більшій чи меншій мірі, залучаються всі органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації, юридичні та фізичні особи, які входять до загальної системи суб'єктів профілактики, в тому числі й працівники міліції.

Проаналізувавши мету, завдання, суб'єктний склад та характерні риси загальносоціальної профілактики, ми можемо сформулювати таке її визначення: це врегульована нормами права діяльність усього загалу суб'єктів профілактики, що забезпечує науково-теоретичну розробку та практичну реалізацію цілісної системи універсальних, перспективних, довготривалих попереджувальних заходів політичного, економічного, соціального, правового та культурно-виховного характеру, спрямованих на подальший розвиток й удосконалення суспільних відносин та інститутів, зміцнення правопорядку, а також виявлення, усунення та нейтралізацію соціальних протиріч взагалі, й деліктогенних факторів, що детермінують злочинність, зокрема.

Взявши за основу таке визначення, ми можемо розкрити роль міліції в реалізації профілактичної діяльності на загальносоціальному рівні. Отже, **загальносоціальна профілактика працівників міліції** — це їх участь в межах встановленої компетенції в науково-теоретичній розробці та практичній реалізації цілісної системи попереджувальних заходів загальносоціального характеру, спрямованих на зміцнення правопорядку, а також виявлення, усунення та нейтралізацію соціальних протиріч й інших деліктогенних факторів, що детермінують вчинення правопорушень. На нашу думку, запропоноване визначення є найбільш обґрунтованим: з одного боку, воно розкриває специфіку загальносоціальної профілактики як універсального регулятора суспільних відносин, а з іншого — дозволяє отримати уявлення про роль міліції в реалізації заходів, які нею охоплюються.

Наступне питання, на якому необхідно зупинитись в рамках аналізу профілактичної діяльності на загальносоціальному рівні, це участь працівників міліції в реалізації названих груп загальносоціальних заходів.

Політичні заходи. Основний тягар реалізації політичних заходів, спрямованих на профілактику правопорушень, покладається на органи законодавчої та виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, політичні партії, рухи та інші громадсько-політичні інститути. Від імені міліції цю функцію здійснює МВС України. Однак,

викладене зовсім не означає, що місцеві підрозділи міліції взагалі усунуті від політичного життя суспільства. Вони приймають у ньому активну участь, дотримуючись загального курсу на утвердження та забезпечення істинно демократичних принципів побудови національної державності. Зокрема, в межах встановленої компетенції міліція: 1) здійснює контроль за дотриманням вимог Конституції та інших нормативно-правових актів, що закріплюють права та свободи громадян; 2) бере участь в розробці та реалізації державних програм економічного і соціального розвитку а також спеціальних планів, комплексних і цільових програм профілактики окремих адміністративних проступків і «фонових» явищ; 3) готує проекти законів і підзаконних нормативно-правових актів; 4) проводить зважену політику у вирішенні національних питань, міжетнічних і расових конфліктів; 5) співпрацює з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, населенням і громадськими формуваннями з питань зміцнення правопорядку та профілактики; 6) надає підтримку та сприяння службовим особам, громадським об'єднанням та організаціям, які здійснюють діяльність у сфері захисту прав і свобод громадян тощо.

Економічні заходи. Основна спрямованість цієї групи профілактичних заходів пролягає в усуненні, послабленні та нейтралізації криміногенних наслідків функціонування економічної сфери. Їх безпосереднє виконання покладається на органи виконавчої влади, в тому числі й на міліцію. І хоча вона не приймає безпосередньої участі в підвищенні матеріального добробуту та якості життя населення, її профілактичний потенціал в цій сфері може бути досить широким. Передусім, на міліцію покладається реалізація окремих напрямів державної політики в сфері зайнятості населення та покращення організації й умов праці. З цією метою працівники міліції: надають допомогу у працевлаштуванні деяким категоріям громадян; виявляють та попереджають факти трудової експлуатації дітей, вживають заходів з недопущення їх до виконання робіт, небезпечних для здоров'я, фізичного та морального розвитку; виявляють та попереджають випадки работоргівлі, залучення жінок і молоді до проституції та порнобізнесу; здійснюють контроль за виконанням адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, вживають інших заходів, спрямованих на подолання безробіття і бідності населення.

Не менш вагомим може бути вклад працівників міліції в стабілізацію фінансової системи. Зокрема, вони повинні: виявляти місця несанкціонованої торгівельної діяльності й повідомляти про них відповідні органи місцевої влади; брати участь у припиненні стихійної торгівлі, торгівлі забороненими товарами, у заборонених місцях тощо; попереджати та виявляти факти потрапляння на ринок фальсифікованих або неякісних товарів; вживати заходів із недопущення проведення незаконних валютних операцій; вживати заходів, спрямованих на протидію нелегальній міграції та контрабанді; вживати інших заходів, спрямованих на нейтралізацію таких криміногенних факторів, як безгосподарність, безконтрольність, халатність. З метою захисту власності від злочинних посягань, вони приймають участь у розробці спеціальних заходів з охорони власності; забезпечують схоронність бездоглядного майна; виявляють причини та умови, що сприяють вчиненню майнових правопорушень, а також вносять пропозиції до відповідних органів влади щодо їх усунення.

Соціальні заходи. Дана група заходів спрямована на забезпечення гарантованих Конституцією прав громадян на працю, відпочинок, освіту, житло, охорону здоров'я, гідний рівень життя тощо. Поряд із політичними та економічними, вони посідають

одне з головних місць у системі попереджувального потенціалу підрозділів міліції.

З усіх органів влади, саме міліція має всі правові можливості для здійснення позитивного впливу на основні соціальні інститути – сім'ю, школу, трудовий колектив. Зокрема, її працівники: 1) виявляють і припиняють факти сімейно-побутового насильства, притягують винних до відповідальності; 2) проводять інформаційно-роз'яснювальну роботу із найближчим оточенням наркоманів, алкоголіків, психічнохворих, хворих на ВІЛ/СНІД, звільнених з місць позбавлення волі, інших категорій осіб, які потребують підвищеної уваги; 3) надають консультації та правову допомогу з широкого кола соціальних питань; 4) беруть участь, у межах своєї компетенції, в реалізації загальнодержавних і регіональних програм соціального розвитку; 5) направляють до компетентних органів пропозиції щодо надання соціальної допомоги сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах.

З метою забезпечення необхідних умов для нормального розвитку молоді, міліція: 1) вживає заходів щодо зменшення рівня тютюнокуріння, алкоголізації та наркотизації в молодіжному середовищі; 2) приймає участь в організації змістового дозвілля, проведенні заходів з розвитку дитячої творчості; 3) здійснює, у межах своєї компетенції, реалізацію програм, спрямованих на створення необхідних умов для нормального розвитку дітей, зменшення соціального сирітства та бродяжництва дітей тощо.

Культурно-виховні заходи. Вчені довели, що збільшення рівня злочинності на пряму обумовлено загальною кризою суспільства та зниженням його моральності [6, с. 36]. Саме тому, в своїй повсякденній роботі працівники міліції приділяють особливу увагу вирішенню таких моральних і духовних проблем, як безкарність; релігійний та національний екстремізм; соціальний паразитизм; пропагування культу сили, наживи, насильства та жорстокості; розповсюдження інформації та матеріалів, що негативно впливають на моральний і духовний розвиток особистості; демонстративно зневажливе ставлення до загальноприйнятих норм поведінки тощо. Одночасно, вони проводять роз'яснювальну роботу серед молоді, спрямовану на підвищення соціального оптимізму в їх світогляді та прищеплення таких загальнолюдських цінностей, як почуття справедливості, гуманізм, милосердя; залучають їх до надання допомоги людям похилого віку, інвалідам, іншим особам, які потребують піклування; беруть участь у проведенні заходів національно-культурного та духовного відродження України тощо.

З метою підвищення загальнокультурного рівня громадян, працівники міліції вживають заходів щодо формування в їх свідомості правової культури; протидії розповсюдженню кримінальної субкультури; виявлення та припинення фактів аморальної поведінки; обмеження негативного впливу стандартів масової культури; нейтралізації негативних наслідків впливу на свідомість інформації, яка містить елементи жорстокості, бездуховності, насильства, порнографії, пропагує тютюнопаління, наркоманію, пияцтво, антисоціальну поведінку тощо. Крім того, вони приймають активну участь в організації побуту й культурного дозвілля громадян, особливо молоді.

Надзвичайно важливе антикриміногенне значення має також пропаганда та агітація серед населення, що спрямовані не лише на поширення правових знань, але й на активне розвінчання антисупільних норм, звичок і традицій. Виступаючи перед жителями району, а також через ЗМІ, працівники міліції проводять широку інформаційно-просвітницьку діяльність, основною метою якої є: роз'яснення положень чинного законодавства; інформування населення про причини та умов, які призводять до вчинення правопорушень; висвітлення рекомендацій про елементарні правила

поведінки в тих чи інших життєвих ситуаціях; формування позитивної громадської думки щодо стану правопорядку та діяльності міліції; підвищення довіри населення до міліції; пропаганда здорового способу життя; формування нетерпимості та морально-етичної відрази до поширення тютюнопаління, вживання алкогольних напоїв і наркотиків, сексуальної розкутості, сімейно-побутового насильства та інших аморальних явищ; висвітлення інших правових, соціальних, педагогічних, психологічних, медичних аспектів правоохоронної діяльності.

Таким чином, на прикладі діяльності міліції ми довели висловлену нами вище тезу про те, що до реалізації заходів загальносоціального попередження долучаються абсолютно всі суб'єкти профілактики. Саме це надає їм комплексного та всеосяжного характеру, дозволяє виявляти найбільш приховані детермінанти девіантної поведінки та адекватно на них реагувати.

Водночас, вимушені констатувати, що на сьогодні загальносоціальна профілактика ще не отримала належної уваги з боку держави та її органів. Про це, зокрема, свідчать такі факти: 1) постійний брак фінансування та відсутність організаційно-правової підтримки проведення першочергових заходів, спрямованих на підвищення матеріального добробуту громадян, покращення житлово-побутових умов та умов праці; 2) відсутність контролю за цільовим використанням коштів, виділених на реалізацію соціально-економічних програм; 3) відсутність дієвих механізмів практичної реалізації положень правових актів, які визначають заходи соціального захисту найбільш уразливих верств населення; 4) відсутність ефективних форм сприяння розвитку змістовних форм проведення дозвілля; 5) відсутність всебічного контролю за діяльністю ЗМІ і, як наслідок, фактично неконтрольована пропаганда насильства та жорстокості; 6) поширення та загострення таких негативних факторів, як соціальна нетерпимість, расизм, фашизм, крайній націоналізм; 7) відсутність реальних дій, спрямованих на фактичне виконання цільових програм з питань профілактики тощо.

Неважко помітити, що більшість із вказаних проблем лежать в сфері економічних, політичних, правових та соціальних відносин держави. Тому, лише силами міліції усунути їх об'єктивно неможливо. Однак, вклад останньої у підвищення ефективності загальносоціальної профілактики можна зробити більш вагомим. Для цього працівники міліції, в межах визначеної компетенції, повинні: 1) забезпечити своєчасний розгляд заяв і повідомлень громадян, оперативне виявлення і розкриття злочинів та адміністративних проступків, а також притягнення до відповідальності осіб, що їх вчинили; 2) налагодити систему постійного моніторингу соціальних явищ криміногенного та антикриміногенного характеру; 3) проводити постійну роботу з населенням і громадськими формуваннями з метою їх залучення до профілактичної діяльності; 4) надавати активну допомогу в проведенні культурно-виховних і просвітницьких заходів; 5) проводити широку інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення з питань профілактики правопорушень, ненасильницького вирішення конфліктних ситуацій, національної та релігійної терпимості тощо; 6) надавати всебічну підтримку та сприяння громадянам в обізнаності та реалізації своїх прав; 7) активізувати проведення різноманітних акцій загальнопрофілактичного характеру, наприклад: «Молодь проти тютюнопаління», «Спортсмени за здоровий спосіб життя», «Антинаркотик» тощо; 8) брати участь у розробці та впровадженні новітніх засобів і технологій, спрямованих на зниження рівня злочинності; 9) переглянути критерії оцінки своєї діяльності в бік зосередження основної уваги на якості виконання профілактичної

функції 10) забезпечити постійне спостереження, оцінку та прогноз криміногенної обстановки; 11) вживати всіх можливих заходів до створення умов, що об'єктивно перешкоджають вчиненню правопорушень; 12) підтримувати взаємозв'язок з іншими суб'єктами профілактики, налагоджувати постійний і багатосторонній обмін інформацією про криміногенні фактори; 13) брати активну участь у плануванні та проведенні комплексних профілактичних заходів, а також в розробці та реалізації загальнодержавних і регіональних програм профілактики; 14) приймати активну участь у підготовці та проведенні спільних заходів з перевірки дотримання міграційного законодавства, правил паспортного режиму, дозвільної системи, дорожнього руху тощо; 15) координувати діяльність громадських формувань і населення в сфері профілактики правопорушень, надавати їм необхідну допомогу та підтримку; 16) приділяти більше уваги розв'язанню сімейно-побутових конфліктів, а також наданню всебічної допомоги в стабілізації взаємовідносин у «проблемних» сім'ях; 17) надавати всебічну допомогу та підтримку громадянам, які опинились у кризових ситуаціях; 18) активно долучатись до заходів з правового виховання населення, особливо дітей та молоді, брати участь в організації їх дозвілля, проведенні різноманітних тематичних конкурсів, олімпіад тощо; 19) активніше використовувати різноманітні форми масової пропаганди та агітації, зокрема, налагодити розробку, випуск і безкоштовне розповсюдження документальних і художніх фільмів, науково-популярних передач, журналів, книг, брошур, стендів та іншої продукції з найбільш актуальних проблем у сфері профілактики правопорушень, розробляти спеціальні пам'ятки, проводити лекції з відповідної тематики, готувати публікації в друкованих ЗМІ, виступати по радіо та телебаченню тощо; 20) більше уваги приділяти підвищенню рівня морального, трудового, естетичного, правового виховання громадян, сприяти підвищенню авторитету сім'ї, школи та інших соціальних інститутів, утвердженню в них високодуховних та моральних цінностей; 21) запровадити розгалужену систему звітності: від щорічної доповіді про діяльність міліції на загальнодержавному рівні, і до періодичних виступів дільничного перед населенням закріпленої за ним адміністративної дільниці; 22) проводити постійний моніторинг думки громадян щодо ефективності профілактики взагалі, та якості і результативності діяльності міліції в цій сфері зокрема; 23) суворіше реагувати на будь-які прояви бездіяльності, байдужості, невігластва, нечуйності з боку працівників міліції та інше.

Підсумовуючи викладене вище зауважимо, що на сьогодні Україна, незважаючи на труднощі економічного, політичного та соціального характеру, спромоглася створити досить потужну законодавчу базу для здійснення загальносоціального попередження. Наступним етапом має стати подолання декларативності й забезпечення реального втілення в життя оновлених соціально-економічних стандартів. Це не просте завдання, і його виконання вимагає комплексного застосування всіх наявних правових можливостей, мобілізації зусиль усіх гілок державної влади і суспільства загалом. Лише за таких умов можливо максимально активізувати антикриміногенний потенціал суспільства й домогтися відчутного скорочення соціальних явищ деструктивного характеру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голіна В. В. Попередження тяжких насильницьких злочинів проти життя й здоров'я особи / В. В. Голіна. — Х. : Рубікон, 1997. — 52 с.
2. Крижна Л. В. Попередження злочинів що вчиняються у сфері сімейно-побутових відносин :

дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Крижна Людмила Володимирівна. — К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2000. — 215 с.

3. Бугайчук К. Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Бугайчук Костянтин Леонідович. — Харків, 2002. — 243 с.

4. Поволоцька С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Поволоцька Світлана Геннадіївна. — Харків : Національний університет внутрішніх справ, 2005. — 214 с.

5. Головкін О. В. Групова злочинність та її попередження : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Головкін Олександр Васильович. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 2005. — 208 с.

6. Антонян Ю. М. Серийные сексуальные убийства : [Учебное пособие] / Ю. М. Антонян, В. А. Верещагин, С. А. Потапов, Б. В. Шостакович. — М. : МЮН МВД России, изд-во «Шит — М», 1997. — 202 с.

УДК 342.92

Кіцул Ю. С., к.ю.н., доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу ФПФПКЗ та МГБ ЛьвДУВС;
Мельничук Х. І., слухач магістратури ФПФПКМ ЛьвДУВС

Правова основа діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення міграційних процесів

В науковій статті викладено національну на міжнародну базу нормативно-правових документів, що складають правову основу регулювання міграційно-правових відносин, зокрема, в діяльності органів внутрішніх справ України. Визначено умови розбудови правової держави на сучасному етапі та вдосконалення системи державного управління органами внутрішніх справ у сфері регулювання міграційними процесами. Здійснено аналіз законодавчих актів та вказано пріоритетні напрямки правового регулювання міграційних процесів в Україні.

Ключові слова: правова основа, міграційні процеси, міграційна політика, міграційне законодавство.

В научной статье изложено национальную на международную базу нормативно-правовых документов, составляющих правовую основу регулирования миграционно-правовых отношений, в частности, в деятельности органов внутренних дел Украины. Определены условия развития правового государства на современном этапе и совершенствование системы государственного управления органами внутренних дел в сфере регулирования миграционных процессов. Осуществлен анализ законодательных актов и указано приоритетные направления правового регулирования миграционных процессов в Украине.

Ключевые слова: правовая основа, миграционные процессы, миграционная политика, миграционное законодательство.

The scientific article the national to the international database of legal documents, which constitute the legal basis for the regulation of migration and legal relations, in particular in the Work of Internal Affairs of Ukraine. The conditions for the development of the rule of law at this stage and improvement of public administration bodies of internal affairs in the regulation of migration processes. The analysis of the legislation and are priorities for regulation of migration processes in Ukraine.

Keywords: legal framework, migration process, migration policy, migration legislation.